

RM. 18

111 323 (438) = 634.95

ZYGMUNT GLINKA
WITOLD PIĄTKIEWICZ.

Bobinski

P L A N Z A L E S I E N I A

W O J E W Ó D Z T W A B I A Ł O S T O C K I E G O

CZERWIEC 1948 r.

Zagadnienie zwiększenia leśności Polski wymaga dokładnego ustale-
nia jednolitej podbudowy metodycznej, obejmującej :

a/znalezienie sobie sprawy z potrzeb zwiększenia leśności z uwzględnie-
niami czynników biologicznego, klimatycznego, ekonomicznego, zdrowotnego,
ochronnego
obronnego itp.

b/określenie praktycznych możliwości realizacyjnych, uzgodnionych
przez wszelkie zainteresowane resorty państwowe,

c/sformułowanie metod, pozwalających na najwłaściwsze zróżnicowanie
przyjętej normy ogólnopolskiej między poszczególnymi regionami województwa,

potrzeb zwiększenia leśności nie będziemy tu rozpatrywać w skali
szeregowanej, gdyż przekraczałoby to ramy stojącego przed nami tematu.
Wystarczy przypomnieć, że obecny stan leśności kraju, wyrażający się
cyfrą teoretyczną, około 22 % w stosunku do ogólnej powierzchni państwa
/ w zastosowaniu do ogólnej powierzchni leśnej, nie ma do powierzchni
produkcyjnej / czyni z Polski obszar wybitnie słabego zalesienia, odbie-
gającego znacząco od odpowiednich norm zalesienia w innych krajach z
nią sąsiadujących. Stan ten, pogorszony jeszcze przez fakt katastrofal-
nego wyniszczenia lasów przez działania wojenne i rujnąjącą gospodarkę
ze strony okupanta, budzi poważne obawy związane z postępującym pustyn-
nieniem kraju, zaburzeniem równowagi bilansu wodnego i pogorszeniem
warunków rozwoju całej szaty roślinnej. Stwarza to konieczność podjęcia
natychmiastowych środków zaradczych, zmierzających do zastąpienia obecne-
go niebezpiecznego stanu rzeczy przez układ nowy, możliwie stabilizujący.
Główna Komisja Zalesień i Zakrzewień, istniejąca od dłuższego czasu przy
Głównym Urzędzie Planowania Państwowego, ustaliła po szerszych
dyktando, iż planowane zwiększenie leśności całego kraju osiągnąć
winno granicę, wyrażającą się liczbowo w ten sposób, iż 25 % ogólnej
powierzchni państwa ma być zajęte przez lasy, powierzchnię produkcyjną.
Cyfra ta, przekłócona na platformę pojęcia ogólnej powierzchni leśnej,
dającego jedynie możliwości porównania z danymi statystyki urzędowej, wy-
nosi się niżej około 25 %, co odpowiada względnemu zwiększeniu dotyc-

ozanowej lesistości dokładnie o 25 %, gdyż do obecnego wskaźnika teoretycznego 22,4 % dojdzie dalsze 5,6 %. Jeśli chodzi o kryteria, dotyczące optymalnego rozkładu ustalonej normy państwowej ^{na normy} wojewódzkie - wspomniana Komisja zatwierdziła konkretny system obliczeniowy, oparty o założenia glebowe, klimatyczne, orograficzne i ekonomiczne. Rozkład optymalny zestawiony być musi dalej ze stanem faktycznym, obejmującym dane lokalne o dotychczasowej lesistości poszczególnych regionów, o czynniku koniecznej regulacji istniejących granic kompleksów leśnych, oraz o zapasie gruntów nieuprawnych, które jedynie w drodze zalesienia wprężnięte być mogą do pracy nad rozwojem gospodarczym państwa. Zestawienie strony optymalnej ze stroną faktyczną powoduje konieczność dość daleko idących przesunięć w planowanym układzie przyszłej lesistości, opartym o czyste założenia teoretyczne, co wiąże się z przyjęciem ogólnie obowiązującej zasady nieobлесiania żadnych terenów, zajętych już przez gospodarkę leśną. Wynika stąd fakt, że w niektórych regionach lesistość już istniejąca lub konieczna w przyszłości po uwzględnieniu przytoczonych czynników regulacji granic i bezspornej potrzeby zalesienia części nieużytków - przekracza granicę teoretycznych norm optymalnych, co odbić się musi na nieuchronnym zmniejszeniu tychże norm w innych regionach, jeśli nie ma zostać przekroczoną obowiązująca miara ogólnopństwowa.

Nie wdając się w szczegółowe rozważania odnośnych czynności obliczeniowych, które były tematem odrębnej pracy wstępnej, dokonanej już przez autorów niniejszego opracowania - podać możemy, iż przyszła norma zalesienia województwa białostockiego, oparta na metodycznych zaleceniach Komisji Zalesień, wynosi 29,1 % w rozumieniu ogólnej powierzchni leśnej. Wynika stąd, iż lesistość tego regionu podniesiona być winna w nieco silniejszym stopniu, niż lesistość całego kraju. Dotychczasowy bowiem teoretyczny wskaźnik lesistości województwa białostockiego wynosił 22,4 % / dokładnie tyleż, co wskaźnik ogólnopństwowy /, a zatem zwiększenie go o dalsze 5,7 % odpowiada względnemu wzrostowi lesistości o 30 %. Okoliczność ta wiąże się logicznie z faktem, iż dla regionu białostockiego prze-

widziana jest dominanta gospodarcza lasno-hodowlana, co z natury rzeczy wymaga przyjęcia dłał ponadprzeciętnej miary lesistości.

Skoro znana nam już jest przyjęta norma lesistości województwa, zastanowić się ^{musi} możemy z kolei nad metodą właściwego zaplanowania norm powiatowych. Minobchodem zaznaczyć tu możemy, że dla regionu białostockiego strefy optymalna i faktyczna przy analizie wstępnej dały wyniki prawie identyczne, wskutek czego norma planowana odpowiada tu niemal ściśle normie optymalnej. Przy obliczaniu tej ostatniej największe wskazania w kierunku ponadprzeciętnej lesistości ujawniły się od strony kryteriów glebowych i klimatycznych, podczas gdy czynniki geograficzne i ekonomiczne nie wystąpiły tu w sposób uchwytny. Stąd teraz, przechodząc na płaszczyznę rozważań nad normami powiatowymi, powinniśmy uprzytomnić sobie właściwą drogę, prowadzącą najprościej do zamierzonego celu. Przede wszystkim zachowamy się ostrożnie, przy ustalaniu norm wojewódzkich metodę zestawiania układu optymalnego z układem faktycznym, gdyż daje ona wyniki najbardziej przejryste w stopniowym dążeniu do formułowania realnych planów wykonawczych. Sam jednak wybór kryteriów, decydujących o obrazie układu optymalnego w skali powiatowej, ^{traktowany} być musi dla każdego z regionów zupełnie indywidualnie, bez skrupowania jakkolwiek sztywną normą. W wypadku województwa białostockiego stwierdzić możemy, iż brak podstaw do uwzględnienia lokalnych różnicowań od czynnika klimatycznego, gdyż terytorium tego regionu, mieszcząc się w granicach strefy klimatycznej środkowego biegu Wisły / wschodnia część Kraju Wielkich Dolin / i tylko częściowo w strefie polskiej, nie wykazuje jaskrawych wahań miejscowych ani pod względem amplitudy średnich temperatur miesięcznych, ani też z punktu widzenia wysokości opadów. Warunki klimatyczne tej części kraju znalazły już swój wyraz / przez zastosowanie zaleconych przez Komisję Zaleceń kryteriów szczegółowych / w ustaleniu normy lesistości całego województwa - dalsze zaś pogłębienie tejże analizy w skali powiatowej wydaje się w danym wypadku zbędne, nie mogąc wywrzeć poważniejszego wpływu na kształto-

wanie orientacyjnych norm losistości powiatów. Analogiczny wzgląd, silniej może być zaznaczone, stosuje się również do czynnika ergonomicznego - wobec tego, iż całe bez wyjątku terytorium rozpatrywanego województwa wykazuje położenie nisinni, przy czym nigdzie różnica terenu nie ujawnia stopnia ^{ste} czynności, który wymagałby zwiększenia losistości ze względów ochronnych. Następny czynnik - ekonomiczny - z natury rzeczy nie nadaje się do stosowania w zakresie ściślej lokalizacji: posiada on znaczenie dla terytoriów o znacznej powierzchni / regionów /, wskazując niską zapotrzebowania lokalnego na drewno budowlane lub inne w związku z istnieniem stref silnie uprzemysłowionych lub zurbanizowanych - nigdy jednak nie może zmieniać miejsc zużycia drewna / intensywnych / z miejscami jego produkcji / ekstensywnych / i wobec powyższego czynnik ten uwzględniany być może jedynie przy ustalaniu norm wojewódzkich, w dążeniu do usunięcia niedogodności zbyt dalekiego transportu surowca - natomiast w rozważaniach o skali powiatowej odpada.

W związku z powyższymi cały ciężar właściwego rozpraszania optymalnej normy zalosienia województwa bielszostockiego na poszczególne powiaty przypaść musi w udziale ^{kryteriom} terytorium glebowym, które tym samym wymagać będą szczegółowego zanalizowania. Oparte się tu w szczególności na układzie 15 typów glebowych, przewidzianych w legendzie mapy państwowej, opracowanej w roku 1946 przez profesora T. Nicczyńskiego. Typy te, uszeregowane w porządku bonitacyjnym od jakościowo najlepszych do najgorszych, rozszerzono dodatkowo na 4 kategorie główne, odpowiadające kolejno glebom: najlepszym, dobrym, średnim i wadliwym. Niżej zamieszczony wykaz daje pojęcie zarówno o specyfikacji poszczególnych typów glebowych, jak i o przydzieleniu ich do kategorii głównych:

- Typ 1: Czarnosiemy zdegradowane i lśssy próchniczne.
- Kat. I. " 2: Gleby małopróchniczne szaro na lśssach.
" 3: Czarne siemie gliniaste i szczepkowane.
" 4: Gleby na ciężkich ilach i glinach
" 5: Mady ciężkie glinkowate i piaszczyste
- Kat. II. " 6: Rędziny
" 7: Gleby szare biellicowe na lśssach podgórnkich
" 8: Biellice mocne i mocne szczepki
" 9: Mady próchniczne i przytorfowe
" 10: Biellice lekkie i szczepki na glinie
- Kat. III. " 11: Piaszki świeże i lekkie szczepki
" 12: Gleby na ilach i marglach górskich
" 13: /50 % / Gleby na skałach twardych
" 13: /50 % / Gleby na skałach twardych
- Kat. IV. " 14: Piaszki rzeczne, bagna i torfowiska
" 15: Piaszki luźne i wydymowe

Teren województwa białostockiego, zgodnie z wspomnianą mapą puławską, nie wykazuje wcale gleb kategorii I, typy glebowe występujące tu w zwartych powierzchniach / drobne wyspy lokalne nie mają znaczenia dla planowania orientacyjnego w skali regionalnej / mieszczą się w wachlarzu między typem 8 a typem 15. Udział różnych typów glebowych w poszczególnych powiatach województwa, oceniony w stosunku procentowym do ich ogólnej powierzchni z dokładnością do 10 % / wyjątkowo do 15 % / przedstawiony zostaje poniżej :

Powiaty woj. białostockiego.	Układ procentowy typów glebowych							
	8	9	10	11	12	13	14	15
Augustów	10	-	10	30	-	-	30	20
Białystok	10	-	20	40	-	-	20	10
Bielsk	20	-	20	40	-	-	20	-
Grajewo	10	-	10	40	-	-	30	10
Łomża	20	-	20	50	-	-	10	-
Sokółka	10	-	20	50	-	-	10	10
Suwałki	50	-	10	30	-	-	5	5
Wysockie Maz.	10	-	20	60	-	-	10	-
Elk	10	-	40	40	-	-	10	-
Gołdap	30	-	30	20	-	-	10	10
Olecko	-	-	50	40	-	-	10	-

Na podstawie metody, opisanej w pracy Z. Glinki "Układ powiatowych wskaźników bonitacji gleb" wyliczono dla każdego z powiatów swoje wskaźniki przeciętnej bonitacji, ujęte w skali od 0 do 100, a odnoszące się nie do gruntów ornych odnośnych powiatów, lecz do całości ich terytoriów. wskaźniki te dały obraz następujący :

Augustów	30,1	Suwałki	38,3
Białystok	33,1	Wysockie Maz.	36,4
Bielsk	35,7		
Grajewo	31,7	Elk	37,0
Łomża	37,0	Gołdap	35,7
Sokółka	34,2	Olecko	36,7

Powyższe dane podstawowe / niewątpliwie niedoskonałe wskutek braku dostatecznie jednolitego i dokładnego materiału kartograficzno-geobotanicznego, lecz umożliwiające stworzenie obrazu orientacyjnego, nadającego się do porównania z odpowiednimi wskaźnikami dla innych regionów / pozwoliły dokonać ocen wartości glebowych w oparciu o szczegółowe zalecenia Komisji Zalesień. Komisja ta uznała, iż dla pomiaru zróżnicowanego zapotrzebowania lokalnego na las ważniejszy jest stopień udziału gleb najsłabszych kategorii, niż przeciętny wskaźnik swoistej bonitacji. Powyższy punkt widzenia stanie się jasny gdy uprzytomnimy sobie, iż mogą istnieć dwa terytoria, z których jedno w całości składa się z gleb średnich, drugie zaś w połowie najlepszych i najsłabszych gleb: w obu wypadkach wskaźnik średniej bonitacji byłby jednakowy, podczas gdy w każdym z wypadków praktyczna przydatność do zalesienia byłaby krańcowo różna. Dlatego postanowiono, iż mogą być ułożone trzy szeregi wartości glebowych, z których pierwszy opierałby się na wskaźniku zapasów gleb IV-tej kategorii / w zasadzie całkowicie przeznaczonych do zalesienia / drugi na łącznym zapasie^a gleb kategorii IV-ej i III-ej / z której to ostatniej klasy czerpane będą grunty nadające się do zalesienia w braku dostatecznej ilości gruntów najsłabszych / - trzeci zaś na przeciętnym wskaźniku bonitacji odnośnych terenów. Uchwalono wreszcie, iż przy ustalaniu wypadkowej z wspomnianych trzech szeregów należy pierwszy szereg liczyć z wagą trzykrotną, drugi z dwukrotną, trzeci zaś z jednokrotną. Obliczenia, podane niżej, są wiernym odbiciem przytoczonych uchwał. Każdą z szeregów odpowiada oceny proporcjonalne w skali od 0 do 20 - wypadkowa również ułożona jest w tejże skali, przy czym mierniki ogólne wyważone zostały dla terytorium całego województwa w drodze przemnożenia wskaźników powiatowych przez powierzchnie powiatów ; średnia ważona 10,7 okazała się o 18,4 niższa od ustalonej normy przyszłej lesistości województwa, wynoszącej , jak o tym była mowa wyżej - 29,1 ; wobec tego dodawano ową stałą różnicę 18,4 / stanowiącą niejako poziom zerowy zale-

slenia województwa / do poszczególnych wskaźników powiatowych, uzyskując w ten sposób powiatowe normy optymalne, których zróżnicowanie odpowiada ściśle systemowi przyjętych kryteriów, a które w wypadkowej swej równają się dokładnie ustalonej normie lesistości wojewódzkiej.

Ustalenie powiatowych norm optymalnych

Część I : Oceny cząstkowe.

Powiaty.	Klasa IV.		Klasy III i IV.		Wskaźnik bonitacji	
	%	ocena.	%	ocena.	wartość	ocena.
Augustów	50	20	90	16	30,1	20
Białystok	30	12	90	16	33,1	13
Bielsk	20	8	80	12	35,7	6
Grajewo	40	16	90	16	31,7	16
Łomża	10	4	80	12	37,0	3
Sokółka	20	8	90	16	34,2	10
Suwałki	10	4	50	0	39,3	0
Wysokie Maz.	10	4	90	16	36,4	5
Elk	10	4	90	16	37,0	3
Gołdap	20	8	70	8	35,7	6
Olecko	10	4	100	20	36,7	4

Ustalenie powiatowych norm optymalnych

Część II : Wypadkowa

Powiaty.	Obliczenia glebowe.	Miernik ogólny.	Czynnik stały	Norma optymalna.
Augustów	$60+32+20 = 112$	20	18,4	38,4
Białystok	$36+32+13 = 81$	14,5	18,4	32,9
Bielsk	$24+24+ 6 = 54$	9,5	18,4	27,9
Grajewo	$48+32+16 = 96$	17,	18,4	35,4
Komża	$12+24+ 3 = 39$	7	18,4	25,4
Sokolka	$24+32+10 = 66$	12	18,4	30,4
Suwałki	$12+ 0+ 0 = 12$	2	18,4	20,4
Wysokie Maz.	$12+32+ 5 = 49$	9	18,4	27,4
Żyk	$12+32+ 3 = 47$	8,5	18,4	26,9
Gołdap	$24+16+ 6 = 46$	8	18,4	26,4
Ulecko	$12+40+ 4 = 56$	10	18,4	28,4

Z kolei przystąpić musimy do sporządzenia wykazu praktycznych minimów lesistości powiatów - aby przez porównanie obu szeregów doprowadzić do zaprojektowania planowych norm powiatowych, uzgodnionych z koncepcją racjonalnego podziału całego terytorium wojewódzkiego na strefy o logicznie zróżnicowanej dominancie leśnej. W tym celu winniśmy doliczyć do wskaźników lesistości dotychczasowej / opartych na przedwojennych danych statystyki urzędowej / pewną wartość odpowiadającą wspomnianemu już czynnikowi regulacji granic, związanemu z postulatem skasowania enklaw i półenklaw oraz ogólnego wyrównania konfiguracji zewnętrznej ; czynnik ten szacujemy na 1 % w stosunku do dotychczasowej powierzchni lasów / na ziemiach polnieckich nieco mniej /. Ponadto musimy określić przybliżoną ilość nieużytków wiaściwych, które w innej drodze niż przez zalesienie nie mogłyby zostać uktywnione gospodarczo ;

w tym celu należy z ogółu gruntów nieuprawnych, stanowiących w ^{umie-}rozmaite-
niu statystyki urzędowej jedną wspólną kategorię, nazwaną "inne grunty"
/ poza użytkami rolnymi i leśnymi / wydzielić przede wszystkim czynnik
znacznych wód śródlądowych, co w praktyce sprowadza się do wyznaczania
procentowego udziału jezior w ogólnej powierzchni poszczególnych powie-
tów ; czynnik ten, dla województwa białostockiego dość ważny wobec obje-
cia przez nie znacznej części pojezierza, znalazł swój wyraz cyfrowy dla
^{siedmiu}wsiedmiu powiatów w udziałach procentowych, podanych na jednym z nastę-
pnych wykazów.

Prócz tego należy z kategorii gruntów nieuprawnych wydzielić odpo-
wiednią ich część na pokrycie racjonalnego zapotrzebowania poszczegól-
nych powiatów na grunty pod osiedla i szlaki komunikacyjne. Zagadnienie
to ^{roz}rozpracowane zostało szczegółowo w szkicu Z. Glinki pt. " Układ przes-
trzenny gruntów nie użytkowanych rolniczo - Część II : grunty nieuprawne
pozaletnie ". Z rozważań tych wynika, iż dla całej Polski zapotrzebowa-
nie powyższe odpowiada 2,8 % powierzchni państwa, przy czym wskaźniki
wojewódzkie wahają się w zależności od lokalnej miary zagęszczenia lud-
ności i urbanizacji terenu ; województwo białostockie zalicza się pod
tym względem do grupy regionów najmniej intensywnych - wobec czego jego
wskaźnik osiedleńczo-komunikacyjny, wyrażający udział procentowy gruntów
które przy racjonalnym układzie wystarczą na zaspokojenie wspomnianych
potrzeb, odpowiada niskiej cyfrze 1,5 %.

W celu właściwego zróżnicowania powyższego wskaźnika między poszcze-
gólne powiaty opieramy się na gęstościach zaludnienia w roku 1939 / po-
równaj pracę Z. Glinki : " Wykaz zaludnienia ziem polskich wg. granic te-
rytorialnych z dnia 1.VII.1946 r. - w latach 1931, 1939, 1946 " /- przyj-
mując, iż norma wojewódzka 1,5 odpowiada ówczesnej gęstości wojewódzkiej
56,4 i kształtując normy powiatowe proporcjonalnie do tego założenia.

Wyliczenie powiatowych norm osiedleńczych

Powiaty .	Gęstość.	Norma.	Powiaty.	Gęstość.	Norma.
Augustów	40,7	1,1	Suwałki	54,3	1,4
Białystok	50,2	1,3	Wysokie Maz.	65,6	1,7
Bielsk	46,0	1,2			
Grajewo	52,0	1,4	Elk	50,3	1,3
Łomża	70,1	1,9	Goldap	44,6	1,2
Sokółka	49,2	1,3	Olecko	44,4	1,2

Eliminacja czynnika jezior oraz czynnika osiedleńczo-komunikacyjnego pozwala na określenie zgrubsza udziału procentowego "nieużytków właściwych", który niekoniecznie odpowiadać musi temu, co rejestry pomiarowe nazywają nieużytkami - lecz daje pojęcie o ilości gruntów, które przy prawdziwie racjonalnym, planowym zorganizowaniu sieci osiedleńczej i komunikacyjnej mogłyby w zasadzie podlegać włączeniu do pewnych określonych kategorii użytkowania. Mówimy tu "w zasadzie", gdyż oczywiście jest rzeczą, że nie wszystkie tego rodzaju tereny nadawać się mogą do celowego zagospodarowania: część ich pozostanie na stałe nieużytkami na skutek wyjątkowo niekorzystnej struktury, polegającej na zupełnej jakości lub niemożności odwodnienia; dalszą część nie nada się do zalesienia z powodu zbyt drobnej powierzchni, wreszcie pominać nie wolno czynnika rzek i strumieni, który w pewnej tylko mierze spełnia rolę komunikacyjną i z tej racji podlegał już uwzględnieniu przy oszacowaniu odnośnego czynnika. Ostrożne traktowanie tego przedmiotu doprowadziło do wniosku, iż w skali ogólnokrajowej uznać można za nadające się do zalesienia mniejwięcej 70% nieużytków właściwych. Miara ta podlega różnicowaniu lokalnemu w zależności od stopnia nawodnienia rzecznoego. Dla województwa białostockiego, gdzie czynnik jezior wyeliminowany zo-

stał odrębnie, a sieć rzeczna nie jest silnie reprezentowana - wskaźnik powyższy może przybrać wartość nieco wyższą od przeciętnej, a więc około 72,5 %. Dlatego też na niżej zamieszczonym wykazie połowie powiatów przydzielono wskaźnik 70 %, pozostałej zaś części 75 %.

Podstawy ustalenia ilości nieużytków, nadających się wodle wszelkiego prawdopodobieństwa do zalesienia w poszczególnych powiatach, zostały już na tyle wyjaśnione, iż przystąpić możemy do zestawienia odpowiedniego wykazu, nadającego poruszonemu zagadnieniu uchwytą wartość liczbową. Kategoryka ogółu gruntów nieuprawnych opiera się na danych powierzchniowych, ogłoszonych przez Główny Urząd Statystyczny z przystosowaniem podstaw rachunkowych przedwojennych do obecnie obowiązującego podziału terytorialnego ; w celu zaś doprowadzenia tych danych powierzchniowych do stanu porównywalności z układem, opartym na udziałach procentowych dokonano przeliczenia ich na takie właśnie udziały, z dokładnością do 1 promille w stosunku do powierzchni ogólnej.

Ustalenie procentu nieużytków, nadających się do zalesienia.

Powiaty.	Ogół gruntów nieuprawnych.	Czynnik jezior	Czynnik osiedleńczy.	Ogół wyłączeń.	Nieużytki właśc. tocy	Udział procentowy	Nieużytki do zalesienia
Lugustów	11,0	0,9	1,1	2,0	9,0	70	6,3
Białystok	8,4	0,2	1,3	1,5	6,9	75	5,2
Bielsk	11,7	-	1,2	1,2	10,5	75	7,9
Grajewo	11,7	1,4	1,4	2,8	8,9	75	6,7
Łomża	9,8	-	1,9	1,9	7,9	70	5,5
Sokółka	10,0	-	1,3	1,3	8,7	75	6,8
Suwalki	16,8	3,2	1,4	4,6	12,2	70	8,5
Wysokie Maz.	6,3	-	1,7	1,7	4,6	75	3,5
Elk	17,2	5,6	1,3	6,9	10,3	70	7,2
Goldap	11,8	2,0	1,2	3,2	8,6	70	6,0
Olecko	15,1	1,5	1,2	2,7	12,4	70	8,7

Ustalenie praktycznego minimum lesistości powiatów.

Powiaty.	Lesistość przedwojenna	Czynnik regulacyjny	Nieużytki do zalesienia	Ogół uzupełnień	Minimum praktyczne.
Augustów	36,6	0,4	6,3	6,7	43,3
Białystok	24,8	0,2	5,2	5,4	30,2
Bielsk	28,5	0,3	7,9	8,2	36,7
Grajewo	18,9	0,2	6,7	6,9	25,8
Łomża	16,1	0,2	5,5	5,7	21,8
Sokółka	17,9	0,2	6,5	6,7	24,6
Suwałki	20,3	0,2	6,5	6,7	29,0
Wysokie Maz.	11,8	0,1	3,6	3,6	15,4
Elk	19,6	0,1	7,2	7,3	26,9
Gołdap	25,8	0,2	6,0	6,2	32,0
Olecko	8,6	0,1	8,7	8,8	17,4

Na następnej tabelicy zestawiono oba szereg^e : teoretyczny i praktyczny - oraz wyprowadzono na tej podstawie wskaźniki planu wstępnego. Potrzeba dokonania uwidocznionych tam wyliczeń wynika z faktu, iż w 4 powiatach / Augustów, Bielsk, Suwałki, Gołdap / lesistość " faktyczna" dość znacznie przekracza normę optymalną - na skutek czego, nie mogąc dopuścić do przekroczenia obowiązującej normy wojewódzkiej, należało zredukować odpowiednio miarę doprowadzenia powiatów niedolesionych do pożądanego stanu. Ze względu na jasność układu podano na tejże tabelicy - w ostatniej rubryce - plan ostateczny, zestawiony z uwzględnieniem pewnych przesunięć, których przyczyny omówione będą niżej .

Ustalenie planowych norm lesistości powiatowych

Powiaty.	Optimum teoret.	Minimum prakt.	Różnica $\frac{1}{2}$	Różnica - pełna	zred.	Plan wstępny.	Plan
Augustów	38,4	45,3	4,9	-	-	45,3	41,5
Białystok	32,9	30,2	-	2,7	0,1	30,3	30,2
Białok	27,9	36,7	8,8	-	-	36,7	35,2
Grajewo	35,4	25,8	-	9,6	0,4	26,2	30,1
Łomża	25,4	21,8	-	3,6	0,2	22,0	21,8
Sokółka	30,4	24,6	-	5,8	0,2	24,8	24,6
Suwałki	20,4	29,0	8,6	-	-	29,0	27,5
Wysokie Maz.	27,4	15,4	-	12,0	0,5	15,9	20,2
Żuk	26,9	26,9	-	-	-	26,9	26,9
Gołdap	26,4	32,0	5,6	-	-	32,0	32,0
Olecko	28,4	17,4	-	11,0	0,5	17,9	23,3
	29,1	29,0				29,1	29,1

Trudności w zaprojektowaniu właściwego planu zalesienia województwa białostockiego wynikają z okoliczności, iż - jak to widać z powyższej tabelicy - norma ostateczna jest niemal identyczną z minimum praktycznym na skutek czego nie ma prawie wcale marginesu, pozwalającego na swobodną czynności planowo-regulacyjną. Wiąże się to z faktem, iż lesistość faktyczna województwa jest dość wysoka, a zatem nie można projektować znaczącego jej zwiększenia bez poważnego uszczerbku dla innych regionów dziś typowo niedoleśionych. Wiążąca planistów maksymalna norma ogólnopolska powoduje konieczność nader ostrożnego zastanowienia się nie nad indywidualnymi możliwościami, ujawnianymi w każdym z regionów w związku z dążeniem do stworzenia w nich najracjonalniej zróżnicowanego układu.

Z cyfr planu wstępnego wynika przede wszystkim, iż wskaźniki powiatów grajewskiego, wysokomazowieckiego i oleckiego odbiegają zbyt rażąco

w dół od odpowiednich norm optymalnych. Pragnąc spowodować wydatno ich podwyższenie, należy zanalizować możliwość odpowiedniego obniżenia norm innych powiatów. Możemy tu bez trudu zrezygnować z drobnych podwyżek, przewidzianych - w stosunku do stanu faktycznego - w powiatach białostockim, łomżyńskim i sokólskim. Upoważnia nas do tego wysoki stan lesistości przy istnieniu tendencji urbanizacyjnych / Białystok /, znaczna wartość bonitacyjna gleb / Łomża / lub średnio zadowalający stan ogólny / Sokółka / Jednakże możliwości te ~~niezaspokajają~~ zaspokoją tylko w znikomoj mierze potrzeby, związane z doprowadzeniem do należytego stanu trzech wspomnianych na początku tego ustępu powiatów. Trzeba tu więc poszukać środków radykalniejszych.

Nasuta się tu jedyna praktyczna możliwość, polegająca na lekkim zmniejszeniu projektowanej lesistości w trzech powiatach, dla których zabieg ten nie będzie groźny : w augustowskim, bielskim i suwalskim. Wprawdzie we wszystkich trzech tych powiatach norma planu wstępnego oparta była na t.zw. " praktycznym minimum " - jednakże, skoro innych możliwości nie ma, a potrzeba jest paląca, należy zdecydować się na nieznaczne obniżenie tej pozornie nienaruszalnej normy.

Wskaźnik powiatu augustowskiego, przekraczający 40 %, jest i tak nieproporcjonalnie wysoki w stosunku do terenów otaczających, iż nie ma potrzeby wykorzystania tu wszystkich możliwości dolesieniowych, dlatego zdecydowaliśmy się na obniżenie normy planu wstępnego, o 1,8 % - licząc się z tym, że odpowiednia część nieużytków może być zapewne, w drodze melioracji, przeniesiona z pożytkiem do kategorii użytków rolnych.

Powiat bielski jest w skali glebowej usytuowany względnie wysoko i znaczna jego lesistość związana jest z istnieniem na jego terenie części puszczy białostockiej, jednakże w innych częściach tego wyjątkowo rozległego powiatu istnieją dobre warunki dla gospodarki rolnej, o czym świadczy choćby fakt objęcia znacznej bardzo powierzchni pod uprawę ogrodową. W związku z powyższym lekkie zbliżenie projektowanej tu normy do znacznie

niżej położonego wskaźnika optymalnego wydaje się ze wzzech miar celowe.

Powiat suwalski jest rekordowy w województwie pod względem wskaźnika bonitacji glebowej / połowa jego gruntów odpowiada samemu typowi glebowemu /; jeśli więc losistość jego nie ma sięgnąć powyżej typu jedenaste-go / piaszki świeże i lekkie szczorki / - wskazano jest tu również pewne obniżenie normy wstępnej. Obniżenie to wyrażać się może dla obu ostatnich powiatów miarą 1,5 %.

Ze względu na zastosowanie wspomnianych, względnie drobnych obniżek, można było uzyskać następujące korzyści :

1/ Wskaźnik powiatu grajewskiego / szczuczyńskiego / podniesiono z 26,2 % na 30,1 %, zbliżając go wydatnie ku normie optymalnej /35,4/ i uzyskując powstanie łączący terytorialnie strefę wysokiej losistości biłko-białostocko-argusowską ze strefą mazurską, ciągnącą się nieprzerwanie od Piszna po Ostrołękę.

2/ Wskaźnik powiatu wysokomazowieckiego podniesiono z 15,9 % na 20,2 %, przekraczając tym samym krytyczną granicę 20 %, poniżej której pozostać mogą w zasadzie jedynie niewielkie terytoria o wybitnych walorach glebo-rolnych.

3/ Wskaźnik powiatu oleckiego podniesiono z 17,9 % na 23,3 %, łącząc go w jednolitą strefę dostatecznego średniego zalazienia z powiatem suwalskim od wschodu i całym północnym pasem Pomorza Mazowieckiego od zachodu.

Przeanalizowanie wszelkich powiatowych wskaźników planu ostatecznego przez porównanie ich z wskaźnikami powiatów i wyliczenie na tej podstawie faktycznej średniej wojewódzkiej potwierdziło zupełną zgodność tej średniej z ustaloną normą wojewódzką 29,1 %.

Zostawienie planowanych norm powiatowych ze względu na typy glebowych w sąsiednich powiatach wskazuje, iż w żadnym wypadku projektowane dolesienie nie sięgnie wyżej, niż do typu glebowego II, obejmującego piaszki świeże i lekkie szczorki. Znaczący należy, iż zamierzono dolesienie dotyczyć będą w większej części gruntów nieuprzemysłowych - zaś spośród słabych użytków rolnych objęć winny przede wszystkim nieumieliorowane i nie odpowiadające

swym obecnemu przeznaczeniu tereny żakowo-pastwiskowe w okolicy górnych brzegów prawostronnych dopływów Narwi. Nadmiar terenów tego rodzaju, zbyt podmokłych, powoduje trudności w uregulowaniu bilansu wodnego w omawianych okręgach, wskutek czego - zdaniem specjalistów hydrologów - dopiero zalesienie znacznej części tego rodzaju gruntów najslabszych stworzy dogodne możliwości do zamierzonej pozostałej części, z niewątpliwą korzyścią dla ilościowej produkcji paszy całego wspomnianego dorzecza. Grunty orne ulegną zapewne lekkiemu uszczupleniu jedynie w sporadycznych wypadkach / np. powiaty wysokomazowiecki i olecki /

Ostatnia tablica podaje ogólne zestawienie porównawcze, obejmujące przyrosty względne i bezwzględne, pełne powierzchnie przyszłych zales^{sien} oraz dane powierzchniowe i procentowe, dotyczące leśnej powierzchni produkcyjnej w poszczególnych powiatach. Przypomnieć tu należy, że wobec niezupełności statystyk powojennych czynnik losistości dotychczasowej oparte na danych przedwojennych / sprawę tę wyjaśnia bliżej opracowanie Z. Glinki pt. " Układ przestrzenny gruntów nie użytkowanych rolniczo - Część I : grunty leśne " /, wskutek tego wskaźniki przyrostów mają tylko znaczenie orientacyjn^{ie}, co w in^{ym} jednak nie szkodzi praktycznemu planowaniu w terenie, dla którego moc wiążącą ma jedynie końcowy wskaźnik procentowy, formalnie obowiązujący w dziale powierzchni produkcyjnej. Cyfry tej tablicy dadzą właściwy pogląd na to, jakiej ilości gruntów nadających się do zalesienia mają szukać w terenie organy planowania miejscowego jeśli ostateczny plan wykonawczy nie ma być chaotyczny, lecz opierać się o jednolitą ogólnokrajową koncepcję, uniżującą w jednostkowej mierze zaspokoić potrzeby wszystkich regionów.

Ogólne zestawienie porównawcze

Powiaty.	Lesistość dotychczasowa	Lesistość planowana	Wzrost zalesień bezwzględ.	względny	Pracizła powiers. ogólna	powierzchnia norma %	procent. por. km ²
Augustów	36,6	41,5	4,9	13,4	681	37,0	607
Białystok	24,8	30,2	5,4	21,8	1012	27,0	904
Bielsk	20,5	35,2	6,7	23,5	1629	31,8	1453
Grajewo	16,9	30,1	11,2	59,3	437	26,9	390
Lomża	16,1	21,8	5,7	35,4	579	19,5	518
Sokółka	17,9	24,6	6,7	37,4	623	22,0	557
Suwałki	20,3	27,5	7,2	35,5	606	24,6	542
● Sokie Mas.	11,8	20,2	8,4	71,2	297	18,0	264
Łuk	19,6	26,9	7,3	37,2	300	24,0	267
Gołdap	25,8	32,0	6,2	24,0	196	28,6	175
Olecko	8,6	23,3	14,7	170,9	200	20,8	178
Województwo	22,4	29,1	6,7	29,9	6560	26,0	5855

Pod względem dotychczasowego stanu lesistości województwo białostockie zajmowało siódme kolejne miejsce - po województwach katowickim, szczecińskim, wrocławskim, rzeszowskim, poznańskim i krakowskim. Plan niniejszy wysuwa je na miejsce czwarte - po województwach szczecińskim, katowickim i wrocławskim - czyniąc z niego teren wybitnie zalesiony z dużymi możliwościami rozwoju odpowiednich gałęzi przetwórstwa drzewnego. Baznaczyć należy, iż pozycja ta jest nawet korzystniejsza od tej, jaką wyznaczył dla regionu białostockiego teoretyczny układ optymalny, w którym województwo to zajmowało miejsce piąte po poznańskim, gdańskim, łódzkim i rzeszowskim - dzielone zresztą z krakowskim, wykazującym wskaźnik identyczny. Wynika stąd, iż przy konstruowaniu planu brano pod uwagę szczególne momenty, predestynujące region białostocki, pod wielu względami upośledzony w swej strukturze, do zajęcia jednego z czołowych miejsc pod względem dominanty leśnej.

Spśród 11 powiatów tego województwa - ni jeden nie pozostał w strefie lesistości słabej / 10 - 20 % /, którą plan starał się w innych regionach ograniczyć do terenów^o wybitnych walorach glebowych, ro-
kujących nadzieję rozwoju intensywnej gospodarki rolnej, lub do ^{wąskich} wąskich pasów terenów o glebach średnich, gdzie wyjątkowo niski poziom lesistości dotychczasowej nie pozwalał na dokonanie radykalniejszego zabiegu naprawczego bez znacznego zakłócenia równowagi w strukturze ludnościowej.

Jeden tylko powiat augustowski zajmie miejsce w strefie lesistości wybitnej / powyżej 40 %/, reprezentowanej zresztą na Ziemiach Dawnych załaznie przez kilka terytoriów powiatowych. Powiat ten jednak graniczy z sąsiedztwem powiatu grajewskiego, z doskonale skomponowanym kompleksem lesistości silnej / 30-40 % /, obejmującym 3 powiaty województwa białostockiego / Bielsk, Białystok, Grajewo /, 2 powiaty województwa warszawskiego / Ostrow Mazowiecka, Ostrołęka / oraz 6 powiatów województwa olsztyńskiego / Iisz, Mragowo, Szarytno, Hidzian, Olsztyn, Ostróda /. Kompleks ten - mazursko-podlaski - stanowi się niezaprzecznie jedynym z głównych w Polsce ośrodków produkcji surowca sosnowego najwyższej jakości, oraz olzowego, dającego ogromne możliwości rozwoju przemysłu oklejkowego, prócz którego na terenie tym rozwinię się również przemysł chemiczny i celulozowy, oczywiście obok tartaczno-stalarskiego.

Do strefy^{strefy} silnego zalesienia należeć będzie jeszcze - przez ~~które~~ wymienionych - oddzielnie położony powiat gołdapski, co uzasadnione jest przez wyczerpujące się na jego terenie części przepożwiłonej przez granicę puszczy rominckiej.

Reszta 6 powiatów mieścić się będą wszystkie w strefie lesistości dostatecznej / 20-30 %/, trzy powiaty północne / Suwałki, Olecko, Żuk / łączą się w jednolitą strefę z kilkunastoma powiatami Pomorza Kasowickiego i Gdańskiego /na wschodzie powiat sokólski stanowi teren lesistości średniej, uzasadnionej przez dotychczasowy niski stan zalesień, a ekon-

pensowanej przez bezpośrednie sąsiedztwo z wyjątkowo silnie zalesionym powiatem augustowskim. Wreszcie 2 pozostałe powiaty / Łemże i Wysokie Mazowieckie /, stanowiące wyspę średniej lesistości na tle wymienionego kompleksu mazursko-podlaskiego, zasługują w pełni na to wydzielenie wskutek dość wybitnych walorów glebowych i wyjątkowej - jak na region białostocki - gęstości zaludnienia. Od strony województwa lubelskiego / powiaty Biela i Siedlce / oraz powiatu okołowskiego, wchodzącego w skład województwa warszawskiego - rzeka Bug oddziela w sposób naturalny wspomniany już ^mkompleks silnej lesistości od słabiej zalesionych terenów sąsiedzkich.

Przedstawiony tu plan zdaje się odpowiadać wymogom racjonalnego rozmieszczenia lesistości na terenie regionu białostockiego w oparciu o logiczne uzgodnienie z wytycznymi koncepcji ogólnokrajowej. Nadaje się więc on zapewne do przyjęcia za podstawę do badań miejscowych w terenie, w wyniku których może zajść potrzeba wprowadzenia dość ⁿ pewnych lokalnych zmian przy opracowaniu ostatecznej postaci planu wykonawczego.

